

«Η δύναμη του Σταυρού και παλιά και τώρα είναι αποδεδειγμένη»

/ Μουσική / Βυζαντινή Μουσική

Μιχάλης Κουτσός, Φιλολόγος - Συγγραφέας

ΚΑΝΩΝ ΤΗΣ ΥΨΩΣΕΩΣ ΤΟΥ ΤΙΜΙΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ

*Ὁ Κανών, ὃς τὴν δε τὴν ἀκροστιχίδα φέρει.
Σταυρῶ πεποιθώς, ὕμνον ἐξερεύγομαι.*

Ποίημα τοῦ Κυρίου Κοσμᾶ.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΕΡΜΗΝΕΙΑ

Ὡδὴ α' Ἦχος πλ. δ'

Ὁ Εἰρμὸς

«Σταυρόν χαράξας Μωσῆς, ἐπ’ εὐθείας ῥάβδῳ, τὴν Ἐρυθρὰν διέτεμε, τῷ Ἰσραὴλ πεζεύσαντι, τὴν δὲ ἐπιστρεπτικῶς, Φαραὼ τοῖς ἄρμασι κροτήσας ἤνωσεν· ἐπ’ εὐρους διαγράψας, τὸ ἀήττητον ὄπλον, διὸ Χριστῷ ἄσωμεν· τῷ Θεῷ ἡμῶν, ὅτι δεδόξασται».

Απλή Σύνταξη

«Μωσῆς χαράξας Σταυρόν ῥάβδῳ ἐπ’ εὐθείας διέτεμε τὴν Ἐρυθρὰν,

τῷ Ἰσραὴλ πεζεύσαντι· τὴν δὲ ἐπιστρεπτικῶς κροτήσας ἤνωσεν τοῖς ἄρμασι Φαραὼ διαγράψας ἐπ’ εὐρους τὸ ἀήττητον ὄπλον·

διὸ ἄσωμεν Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν· ὅτι δεδόξασται».

Μετάφραση

«Ο Μωσῆς χάραξε τον Σταυρό πρώτα χτυπώντας με τη ράβδο του σε ὀρθία γραμμὴ την Ερυθρὰ Θάλασσα, που την χώρισε στα δύο, για σώσει το Ἰσραὴλ που πεζοπορούσε. Τα νερά πάλι της ἴδιας θάλασσας γυρίζοντάς τα πίσω τα ἔνωσε με κρότο για να καταστρέψει τα ἄρματα του Φαραὼ χτυπώντας την στα πλάγια κι ἔτσι σχηματίστηκε το ἀήττητο ὄπλο του Σταυροῦ. Γι’ αυτό ας ψάλουμε τον Χριστό, που εἶναι ο Θεός μας, γιατί φανέρωσε τη δύναμή του και δοξάστηκε.»[\[1\]](#)

Κείμενο (ἀ΄τροπαριο ἀ΄Ωδῆς)

Τὸν τύπον πάλαι Μωσῆς, τοῦ ἀχράντου πάθους, ἐν ἑαυτῷ προέφηγε,

τῶν ἱερῶν μεσοῦμενος, Σταυρῷ δὲ σχηματισθεῖς, τεταμέναις τρόπαιον, παλάμαις ἤγειρε, τὸ κράτος διολέσας, Ἀμαλήκ τοῦ πανώλους·

διὸ Χριστῷ ἄσωμεν, τῷ Θεῷ ἡμῶν, ὅτι δεδόξασται.

Απλή σύνταξη

Μωσῆς προέφηγε πάλαι ἐν ἑαυτῷ τὸν τύπον τοῦ ἀχράντου πάθους,

τῶν ἱερῶν μεσοῦμενος, σχηματισθεῖς δὲ Σταυρῷ τεταμέναις παλάμαις ἤγειρε τρόπαιον, διολέσας τὸ κράτος Ἀμαλήκ τοῦ πανώλους·

διὸ Χριστῷ ἄσωμεν, τῷ Θεῷ ἡμῶν, ὅτι δεδόξασται.

Μετάφραση

Ο Μωυσῆς παλιά προδήλωσε με τα χέρια του

τον τύπο του αχράντου πάθους σου,

στέκοντας στη μέση ιερῶν προσώπων (Ααρῶν και Ωρ)

και αφού μετασχηματίστηκε σε Σταυρό με τεντωμένα χέρια,

σήκωσε τρόπαιο νίκης καταστρέφοντας την δύναμη

του καταστρεπτικού Αμαλήκ, γι' αυτό ας ψάλλουμε

στο Χριστό, τον Θεό μας, διότι έχει δοξαστεί.

Ερμηνεία

Ο υμνογράφος, Κοσμάς ο ποιητής, αναφέρεται σε γεγονότα ακόμη από την Παλαιά Διαθήκη, τα οποία αποτελούν προτύπωση των γεγονότων που θα συμβούν με την έλευση του Χριστού. Εδώ συγκεκριμένα αναφέρεται στην προτύπωση της σταυρικής θυσίας του Χριστού, όταν άπλωσε τα χέρια του πάνω στο Σταυρό, γεγονός που έφερε την σωτηρία των ανθρώπων, όπως έφερε και τη σωτηρία των Ισραηλιτών το θαύμα που έκανε με την βοήθεια του Θεού ο Μωυσῆς. Ο Αμαλήκ, γράφει ο Μωυσῆς στην Έξοδό του, ήρθε και πολεμούσε το Ισραήλ. Ο Μωυσῆς είπε στον Ιησού του Ναυί να τον αντιμετωπίσει, ενώ ο ίδιος με τις οδηγίες του Θεού ανέβηκε σε όρος και εκεί εν μέσω του Ααρῶν και του Ωρ σήκωσε τα χέρια του και σχημάτισε το σχήμα του Σταυρού. Όσο είχε υψωμένα τα χέρια νικούσε ο Ισραήλ,

μόλις τα κατέβαζε, νικούσε ο Αμαλήκ. Γι' αυτό οι δυο σύντροφοί τους στερέωσαν τα χέρια του σε βράχους, για να μην τα κατεβάζει ο Μωυσής και νικάει ο Αμαλήκ (Εξ. 17,8-13). Η εκκλησία μας γι' αυτό το λόγο έκανε τα στασίδια, για να ακουμπάμε τα χέρια μας δεξιά και αριστερά κι έτσι να κάνουμε το σχήμα του Σταυρού κι εμείς με το σώμα μας.

Σε αυτό το γεγονός αναφέρεται ο υμνογράφος καθώς γράφει τον ύμνο για την Ύψωση του Τιμίου Σταυρού. Ο Σταυρός του Κυρίου αναδείχτηκε σωτήριος και κατά την πάταξη των υδάτων της Ερυθράς θάλασσας αλλά και εδώ με τον σχηματισμό του του σχήματος του Σταυρού που έγινε με τα εκτεταμένα χέρια του Μωυσής.

Όλα τα τροπάρια της εορτή ξεχειλίζουν από την χαρά που έφερε ο σταυρός του Χριστού σε όλους και σε όλα: *«Χαίροις ό τῶν τυφλῶν όδηγός, τῶν άσθενούντων ίατρός ή άνάστασις, άπάντων τῶν τεθνεώτων ό άνυψώσας ήμᾶς είς φθοράν πεσόντας, Σταυρέ τίμιε· δι' οὔ διαλέλυται ή φθορά καί έξήνθησεν ή άφθαρσία καί βροτοί έθεώθημεν καί διάβολος, παντελῶς καταβέβληται. Σήμερον άνυψούμενον χερσί καθορῶντές σε, Άρχιερέων ύψοῦμεν τόν ύψωθέντα έν μέσῳ σου καί σε προσκυνοῦμεν, άρυόμενοι πλουσίως τὸ μέγα έλεος.*

Η δύναμη του Σταυρού και παλιά και τώρα είναι αποδεδειγμένη. Σχετικό είναι και το τροπάριο του Εσπερινού της εορτής: *«Ὡς άήττητον τρόπαιον, θυρεὸν άπροσμάχητον· καί ως σκῆπτρον ένθεον, προσκυνοῦμέν σου, Σταυρόν Χριστέ τόν πανάγιον».* Αυτό μεταφράζεται και στην πίστη του λαού στην δύναμη του Σταυρού και γι' αυτό τον Σταυρό του Κυρίου τον κρεμάμε στο λαιμό μας, κάνουμε το σταυρό μας πριν από κάθε εργασία. Το ίδιο επισημαίνεται και σε τροπάριο ου Εσπερινού της Εορτής:

«Μωσῆς προετύπου σε χεῖρας έκτείνας είς ὕψος καί κατατροπούμενος, Άμαλήκ τόν τύραννον...».

Κείμενο (β' τροπάριο α' Ωδής)

Άνέθηκε Μωϋσῆς, επί στήλης άκος, φθοροποιού λυτήριον,

καί ίοβόλου δήγματος· καί ξύλω τύπῳ Σταυροῦ,

τόν πρὸς γῆν συρόμενον, ὄφιν προσέδησεν,

έγκάρσιον έν τούτῳ, θριαμβεύσας τὸ πῆμα·

διὸ Χριστῷ ἄσωμεν, τῷ Θεῷ ἡμῶν, ὅτι δεδόξασται.

Απλή σύνταξη

Μωϋσῆς ανέθηκε ἐπὶ στήλης ἄκος λυτήριον φθοροποιῶ,

καὶ ἰοβόλου δήγματος· καὶ ξύλω τύπῳ Σταυροῦ,

προσέδησεν ὄφιν τὸν συρόμενον πρὸς γῆν,

θριαμβεύσας ἐγκάρσιον τὸ πῆμα ἐν τούτῳ,

διὸ Χριστῷ ἄσωμεν, τῷ Θεῷ ἡμῶν, ὅτι δεδόξασται

Μετάφραση

Ο Μωυσῆς τοποθέτησε πάνω σε στήλη τη θεραπεία του,

που εξουδετέρωνε το καταστρεπτικό και φαρμακερό δάγκωμα

και με ξύλο στο σχήμα του Σταυρού έδεσε πάνω του το φίδι

που σέρνεται στη γη νικώντας με αυτόν τον τρόπο

την βλάβη τοποθετώντας το πλάγια πάνω σε αυτό

γι' αυτό ας ψάλλουμε στο Χριστό, τον Θεό μας,

διότι είναι δοξασμένος.

Ερμηνεία

Εδώ έχουμε άλλη μια προτύπωση του Σταυρού από την ιστορία του Ισραήλ. Όταν οι Ισραηλίτες δυσκολεύονταν να βρουν τροφή και νερό μέσα στην έρημο άρχισαν να κατηγορούν τον Μωυσή που τους γλύτωσε από του Αιγυπτίους και τους αφήνει τώρα να πεθάνουν στην έρημο λησμονώντας τις μέχρι τότε ευεργεσίες του Θεού. Και ο Θεός, για να τους τιμωρήσει τους έστειλε φαρμακερά φίδια, που τους δάγκωναν και πέθαιναν. Ο Μωυσῆς όμως και πάλι με τις οδηγίες του Θεού έμπηξε ένα ξύλο όρθια και έβαλε στα πλάγια έναν χάλκινο φίδι στο σχήμα του Σταυρού κι έτσι όποιον τον δάγκανε το φίδι, μόλις έβλεπε αυτόν τον Σταυρό, σώζονταν (Αριθμ, 21,6-9)

Γεννάται όμως το ερώτημα αφού το φίδι ήταν που τους δάγκανε και πέθαιναν πώς τώρα το άψυχο χάλκινο φίδι τους έσωζε; Η απάντηση είναι η εξής. Όπως ξέρουμε ο Διάβολος παρουσιάστηκε ως φίδι στον Παράδεισο, τους ξεγέλασε και τρώγοντας

το μήλο τους μετέδωσε το δηλητήριο του θανάτου, που συμβολικά είναι ο εγωϊσμός με όλες τις παρενέργειές του. Και ο Θεός καταράστηκε το φίδι (Διάβολο) και του είπε να σέρνεται η κοιλιά σου συνέχεια στη γη, δηλαδή να ασχολείσαι με τα ταπεινά και να μην μπορείς να πετάξεις ψηλά. Εκεί όμως χαμηλά προσπαθεί να σέρνει και τον άνθρωπο κάνοντάς τον δέσμιο των παθών του. Ο Χριστός λοιπόν έγινε φίδι χάλκινο, που δεν είχε όμως δηλητήριο, δηλαδή δεν είχε αμαρτία, κι έτσι απέδειξε από την μια την αδυναμία του μεταμορφωμένου σε φίδι Διαβόλου και από την άλλη την δική του δύναμή, αφού μπορούσε να θεραπεύσει εκείνους που δάγκωνε το φαρμακερό φίδι, ο Διάβολος.

Δυστυχώς υπάρχουν όχι μόνο ένα φίδι αλλά πολλά. Είναι οι Δαίμονες που προσπαθούν να μας δηλητηριάσουν ρίχνοντάς μας στα φθοροποιά πάθη και κρατώντας μας μέσα στη φθορά και τον θάνατο. Σωτηρία είναι το αντίδοτο του δηλητηρίου των Δαιμόνων που είναι η Θ. Κοινωνία, το αίμα και το σώμα του Χριστού, με το οποίο εξουδετερώνουμε τις παρενέργειες του δηλητηρίου.

Κείμενο (γ' τροπάριο α' Ωδής)

Ἐπέδειξεν οὐρανός, τοῦ Σταυροῦ τὸ τρόπαιον, τῷ εὐσεβείας κράτορι,

καὶ Βασιλεῖ θεόφρονι, ἐχθρῶν ἐν ᾧ δυσμενῶν, κατεβλήθη φρύαγμα· ἀπάτη ἀνετράπη δέ· καὶ πίστις ἐφηπλώθη, γῆς τοῖς πέρασι θεία·

διὸ Χριστῷ ἄσωμεν, τῷ Θεῷ ἡμῶν, ὅτι δεδόξασται

Απλή σύνταξη

Οὐρανός υπέδειξεν τὸ τρόπαιον τοῦ Σταυροῦ, τῷ κράτορι εὐσεβείας,

καὶ θεόφρονι Βασιλεῖ, ἐν ᾧ κατεβλήθη φρύαγμα δυσμενῶν ἐχθρῶν ·

ἀπάτη ἀνετράπη δέ καὶ θεία πίστις ἐφηπλώθη, τοῖς πέρασι γῆς ·

διὸ Χριστῷ ἄσωμεν, τῷ Θεῷ ἡμῶν, ὅτι δεδόξασται.

Μετάφραση

Ο ουρανός έδειξε το τρόπαιο του Σταυρού

στον αυτοκράτορα της ευσέβειας και τον θεόφρονα βασιλιά,

με το οποίο νικήθηκε η αλαζονεία των επικίνδυνων εχθρών.

Η απάτη (των ειδώλων) ανατράπηκε και η θεία πίστη

ξαπλώθηκε σε όλα τα πέρατα της γης. Γι' αυτό ας ψάλλουμε

στον Χριστό και Θεό μας, διότι είναι δοξασμένος.

Ερμηνεία

Μετά από τα τρία γεγονότα της Παλαιάς Διαθήκης, όπου ο Σταυρός του Χριστού είναι ο μεγάλος πρωταγωνιστής, έρχεται να αναφέρει και ένα γεγονός της Καινής Διαθήκης, το οποίο είναι ιστορικό και συνδέεται με την νίκη του Μ. Κωνσταντίνου κατά του Μαξεντίου. Ο φωτεινός Σταυρός που είδε στον ουρανό ο Μ. Κωνσταντίνος και οι συμπολεμιστές του, έγινε λάβαρο για την επίθεση κατά του τυράννου Μαξεντίου και στη συνέχεια έγινε τρόπαιο νίκης κι έτσι επιβεβαιώθηκε η θεία προτροπή: «**EN TOYTΩ NIKΑ**».

Η συμβολή των χριστιανών, που αποτελούσαν την πλειοψηφία του στρατεύματος του Μ. Κωνσταντίνου, ήταν αποφασιστική, πράγμα που το αναγνώρισε αμέσως ο Μ. Κωνσταντίνος και μάλιστα έμπρακτα με το να αναγνωρίσει επίσημα την χριστιανική πίστη, να την διαδώσει και να ιδρύσει πολλές εκκλησίες. Και μπορεί να βαπτίστηκε μεγάλος, όμως τις προσφορές του στη χριστιανική πίστη τις αναγνώρισε η εκκλησία και γι' αυτόν τον ανακήρυξε ισαπόστολο και άγιο. Αυτό το βλέπουμε και στην συγκατάθεση που έδωσε στην μητέρα του Ελένη να ψάξουν, να βρουν τον Τίμιο Σταυρό και να τον υψώσουν για προσκύνηση όλου του κόσμου. Έτσι προσαρμόζει ευφυέστατα ο υμνογράφος την εορτή της Υψώσεως του Σταυρού με τον ευσεβή αυτοκράτορα, που συνέβαλε πολύ στην διάδοση της χριστιανικής πίστης.

[1] Την Ερμηνεία των ειρμών του Κανόνα, που αποτελούν την Καταβασία, θα την βρείτε στον α' τόμο της σειράς «από την σοφία των προγόνων μας και την πίστη των πατέρων μας με τίτλο: «ΚΑΤΑΒΑΣΙΕΣ ΔΕΣΠΟΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΘΕΟΜΗΤΟΡΙΚΩΝ ΕΟΡΤΩΝ» του Μιχάλη Θ. Κουτσού.

%dfghjrrpprappara%

<https://bit.ly/3cFVXlu>